

af hans pionerarbejde. Den er nemlig det skriftlige resultat af et kollokvium, som 1989 blev afholdt i Bonn i anledning af hans 75 års fødselsdag. Det tematiske udgangspunkt var Skalweits oprindelige afhandling, og emnet var herskerbilledet i bredere europæisk forstand i det 17. århundrede.

Bogen indeholder fire bidrag, som analyserer herskerbilledet i fire forskellige områder, nemlig i den katolske del af Det tysk-romerske Rige (Andreas Kraus), i den protestantiske del af samme (Heinz Duchhardt), i Frankrig (René Pilorget) og i England (Peter Wende).

Alle bidrag er baseret på et ganske omfattende kildemateriale i form af fyrstespejl, testamenter, litterære kilder og ikke-skriftligt materiale såsom bygningsværker, mønter etc. Derved bringes mange nye iagttagelser og indsigter til torvs, som afslører nuancer fra område til område. Det mest interessante er imidlertid de fællestræk, som kan konstateres, nemlig overalt en stigende tendens til funktionel definition af herskerrollen, efterhånden som århundredet skred frem, en voksende tilbøjelighed til religionsneutral definition med øget vægt på statsræsonen og en selvopfattelse, som blev mere og mere konservativ og dermed også systemkonform i den forstand, at gamle universalistiske prætentioner svandt bort.

Værket kommer ganske godt rundt om emnet på den knappe plads, selv om det synes uheldigt for helheden, at ingen dansk historiker deltog i kollokviet. En sådan kunne ellers nok have haft interessante aspekter at føje til om f.eks. Kongelovens fyrsteideologi og om udviklingen af den unge danske enevældes selvforståelse.

Det hele rundes af med en komplet, tekstkritisk udgave (ved Franz Bosbach) af det centrale habsburgske fyrstespejl fra 1632, *Princeps in Compendio*. – Alt i alt et nyttigt og indsigtfuldt lille værk.

Knud J. V. Jespersen

STEPHEN TURK CHRISTENSEN (ed.): *Violence and the Absolutist State. Studies in European and Ottoman History*. Kbh., Akademisk Forlag, 1990. 138 s., 128,- kr.

Den lille bog indeholder en kort introduktion ved udgiveren samt tre artikler, bygget over mundtlige indlæg fra 1987 ved et seminar om vold og social identitet under det nu opløste humanistiske forskningscenter ved Københavns Universitet.

Professor emeritus V. G. Kiernan, Edinburgh tager sig i artiklen »Why was Early Modern Europe always at War?« af den organiserede, især interstatslige voldsanvendelse i Europa i absolutismens tidsalder. Den rummer intet nyt i forhold til forf.s tidligere artikler om samme tema. Den absolutistiske stat beskrives fortsat som én stor krigsmaskine, hvis hovedformål var at sikre de gamle elitors fortsatte dominans. Og han begår stadig de samme fejl, nemlig at overse, at adelsbegrebet skiftede indhold i løbet af 1600-tallet, og at hævde tilstedeværelsen af en aggressiv nationalisme helt tilbage i 1500-tallet. Artiklen repræsenterer et tilbagelagt forskningsstandpunkt og virker derfor temmelig overflødig.

Professor R. Muchembled, Paris behandler i sin artikel »The Anthropology of Violence in Early Modern France (15th-18th Century)« voldsbegrebet under udfoldelse af et stort teoriapparat og med empirisk basis i egne undersøgelser i Arras-området. På dette grundlag demonstreres, hvorledes den voldanvendelse, som indtil 1500-tallet var et accepteret vilkår i omgangen mellem mennesker, gradvis kriminaliseredes af den absolutte statsmagt, som stræbte efter det

komplette voldsmonopol både udadtil og indefter. Tankevækkende og læseværdig – men igen er der tale om genbrug, idet artiklen tidligere har været trykt i *Revue de synthèse*, (1987).

Eneste virkelig originale bidrag er udgiverens egen artikel »The Heathen Order of Battle« om de ideologiske dybder i den tyrkiske halvmåneslagorden, således om den beskrives i serberen og eks-janitsharen Konstantin Mihailovics Tyrkiske Krønike fra slutningen af 1400-tallet. Med dette udgangspunkt leverer forf. en fascinerende idéhistorisk analyse af den nøje sammenhæng mellem politisk statsmagt og militær organisation i den tidlige nytids osmannerrige. Det er berigende og lærerig læsning, selv om artiklen ikke er fri for gentagelser, og uanset at den afsluttende sammenligning med europæisk krigskunst på grundlag af den langt senere Clausewitz er mindre vellykket. Man mærker, at forf. her befinder sig langt fra sin hjemmebane, og må i øvrigt undre sig over, at han ikke i stedet har valgt den samtidige Machiavellis krigsteorier som sammenligningsgrundlag.

Efter læsning af så meget genbrugsstof melder sig uvægerligt den tanke, om udgiveren ikke havde været bedre tjent med at publicere sin egen originale artikel på anden vis. En enkelt snaps i en hel bog er ikke meget. Men man forstår på den anden side også godt de tidsbegrænsede forskningscentres behov for at kvittere for de tildelte bevillinger med selvstændige publikationer.

Knud J. V. Jespersen

THOMAS SCHWARK: Lübecks Stadtmilitär im 17. und 18. Jahrhundert. Untersuchungen zur Sozialgeschichte einer reichsstädtischen Berufsgruppe. Veröffentlichungen zur Geschichte der Hansestadt Lübeck herausgegeben vom Archiv der Hansestadt, Reihe B Band 18. Lübeck, Schmidt-Römhild, 1990. 368 s.

Denne bog tager udgangspunkt i soldaternes hungeruroligheder 1795-96. Den centrale del er en indholdsrig og mangesidig beskrivelse af denne gruppe proletarers placering i hansestadens samfund. Indkomst, bierhverv, bolig, naboer, familie, forbrydelse og justits, og meget andet er behandlet. Udviklingen kan sammenfattes i ét ord: forarmelse. Urolighederne kom på et lavpunkt i levevilkår, forårsaget af konstant løn og stigende priser.

Bogen indeholder imidlertid mere end titlen lover. Først og fremmest en gennemgang af hele stadens krigsvæsen, både den professionelle del og den større borgervæbning – som i realiteten var bemandede med »Häuerlinge« stillet som stedfortrædere. Denne opdeling var ikke kun af betydning for den blodige slutning på soldaternes demonstrationer, men også dybt forbundet med de politiske modsætninger i staden mellem eliten i rådet og det menige borgerskab. Militærets udvikling blev formet af hensyn til den indre magtbalance. Beskrivelsen af soldaternes aktivitet, blandt andet i stigende omfang som politi, giver også ny viden om den civile befolknings socialhistorie.

Der var ingen skodder mellem de 500 mand i hansestadens uniform og deres omgivelser. Denne grundige beskrivelse af deres livsvilkår, med benyttelse af et rigt kildemateriale, kaster lys over mange sider af livets vilkår generelt. Man kunne ønske sig at være tilsvarende godt informeret om kongen af Danmarks titusinder af hvervede soldater.

Gunner Lind